

Evenwicht tussen traditie en moderniteit; tussen onderwijs en onderzoek; fundamentele en toegepaste kennis; massa en kwaliteit: evenwicht was in de geschiedenis die wij zelf met elkaar beleefden nog altijd de ideale toestand waar het Leidse lichaam naar streefde. Maar in de jaren zestig stak een storm op die het geheel vervaarlijk deed wankelen.

Een grafiek van de Leidse studentenaantallen sinds 1970 ziet eruit als een hartfilmpje. Van twaalfduizend ingeschreven studenten in 1970 naar achttienduizend in 1990, weer bijna terug naar twaalfduizend rond de millenniumwisseling, en dan een enorme piek naar 32.000 vandaag. De acht jaren die onze scheidende rector overzag kenden de grootste absolute groei ooit, met gemiddeld duizend studenten per jaar. Alle hens aan dek in het onderwijs dus. Maar hoe moest de ruimte voor het onderzoek worden veiliggesteld?

De glazen toren vertelt het verhaal van een balanceeract in de meest turbulente omstandigheden. In 1973 zagen docenten hun onderzoekstijd verloren gaan door de groeiende onderwijslast. De Leidse universiteit pionierde daarom met aparte financiering voor onderzoek. Academici konden bij het bestuur hun voorstellen indienen, de beste werden beloond. Wie van u kent nog de zwaartepuntfinanciering, de verZetting van het onderzoek? Wie herinnert zich de commissie Van der Waals? Eerst bracht het een nieuwe balans tussen onderwijs en onderzoek. Vervolgens werd dit idee overgenomen door het onderwijsministerie en landelijk toegepast. Zie daar de geboorte van de tweede geldstroom en de steeds competitiever financiering van vandaag. Wat de universiteit bedacht om haar balans te hervinden, is door de wetgever verzwaaard en dreigt haar inmiddels uit evenwicht te brengen.

Een andere manier om onderzoekstijd veilig te stellen, was het aanboren van de derde geldstroom, het onderzoek in samenwerking met maatschappelijke partijen. Het Leidse bio science park uit de jaren tachtig is het paradepaard. Ook hier nam de overheid het idee over, en deed er weer een schepje bovenop: alle wetenschap moest in de richting van toepassing worden gedrongen middels 'valorisatie'. Ook de fundamentele wetenschap werd gedresseerd met de 'kennisbenuttingsparagraaf'. Opnieuw: wat de universiteit zelf bedacht om haar evenwicht te hernemen, werd van buitenaf in nog hogere doses voorgeschreven tot de balans verstoord raakte.

Sinds 1970 is de universitaire studie herhaaldelijk van aanzien veranderd. Om de onderwijslast aan te kunnen experimenteerde de Leidse universiteit in de jaren zeventig met korte, gestructureerde programma's en selectieve propedeuses, tien jaar voor de wetgever dat landelijk oplegde. Leiden beloonde

faculteiten die daar betere resultaten mee haalde, ten koste van achterblijvers. Zulke ‘outputfinanciering’ werd eerst in eigen huis uitgetoet. In de jaren tachtig legde het onderwijsministerie dat idee aan de basis van de landelijke bekostigingssystemen, en voerde de competitie sindsdien stevig op. Concurrentie tussen instellingen dwingt om een ongelimiteerde groep studenten te bedienen, en als we niet oppassen gaat dat ten koste van kwaliteit. Weer: een stok die de academie opnam om het evenwicht te bewaren, werd haar uit handen genomen en dreigt de zaak nu scheef te trekken.

Leidse traditie hielp om op de been te blijven. Een bestuurscultuur gericht op zakelijkheid, redelijkheid en incorporatie van nieuwe geluiden kon hevige schokken dempen. Het radicale democratische bestuursmodel dat de wet van 1970 voorschreef werd getemperd met zakelijke en technische oplossingen. Het tegenovergestelde ervan, het hiërarchische en bedrijfsmatige model dat de wet nu voorschrijft, wordt aangevuld met een levendig informeel overleg met alle lagen van de organisatie. Met Carel Stolker vertrekt een grootmeester van zulk persoonlijk contact.

Stabiliteit vindt de Leidse universiteit nog altijd in de open liberale sfeer, de ongebonden zoektocht naar het weten, het robuuste zelfvertrouwen, het ceremonieel, het levend houden van de geschiedenis. Op 8 februari komt dat alles bij elkaar en vindt de balancerende universiteit weer even stabiele grond onder de voeten. De perfecte gelegenheid om de lange weg achter ons en de mistige weg voor ons te overzien. Met trots bieden we u het *groepsportret met dame* en *de glazen toren*, een balans van 445 jaar.